

*Het achtste jaar van de heerschappij van koning Artaxerxes, 457 v. Chr.*

*Perzië*

Op mijn twaalfde verjaardag ontdekte mijn vader dat ik kon lezen.

Hij kwam die avond ver voor het avondeten thuis, iets wat zo zelden gebeurde dat ik van schrik helemaal vergat hem te groeten. In plaats daarvan keek ik hem verbijsterd aan en omklemde een verboden kleitablet.

‘Wat doe je daar?’ vroeg hij – zijn blik bleef op het kleitablet rusten dat ik tegen mijn borst drukte.

Mijn vader, die als koninklijk schrijver aan het Perzische hof werkzaam was, behandelde zijn schrijfmateriaal alsof het heilige voorwerpen waren uit de Ark des Verbonds. Nog voor ik kon lopen of praten, had ik al geleerd nooit in de buurt te komen van zijn boekrollen en kleitabletten, uit angst dat ik ze zou beschadigen.

‘Jij weet heel goed dat je daar niet aan mag komen,’ zei hij toen ik niet onmiddellijk antwoordde.

Ik slikte de brok in mijn keel weg en wist dat er geen ontkomen meer aan was. De waarheid vertellen leek me de enige optie. ‘Ik was aan het lezen,’ zei ik terwijl ik de tablet zo voorzichtig mogelijk op de grond legde.

Vanonder zijn wenkbrouwen bestudeerde hij mij. ‘Zelfs al kon je lezen – wat je niet kunt – dan nog zou je je niet in de buurt van mijn spullen mogen wagen. Liegen is erg verkeerd, Sara.’

‘Ik lieg niet, vader.’

Hij zuchtte, wees als in een niet helemaal gemeente uitnodiging naar het tablet en zei: ‘Laat dan maar zien.’

Het tablet was beschreven met Perzische tekst, een van de moeilijkste talen ter wereld. Ik had ervoor kunnen kiezen mezelf Aramees te leren, dat voor een beginner makkelijker te volgen was en als passender werd gezien voor een Jood. Maar de meeste Aramese teksten werden op perkament vastgelegd en ik had bedacht dat de kans dat ik een klei- of stenen tablet zou beschadigen vele malen kleiner was dan een perkamentrol, die fragieler waren.

Ik beet op mijn onderlip en concentreerde me op het alfabet voor me. De symbolen hadden iets van een rij smalle spijkers die rechtop waren gezet of schuin lagen, met hier en daar een willekeurige driehoek om het spannend te houden. Aanvankelijk wat onzeker begon ik de eerste regel van links naar rechts voor te lezen. Toen de tweede, de derde.

Mijn vader liet zich in een trage beweging naast mij op het tapijt zakken. Het bleef lange tijd stil. Toen vroeg hij: ‘Wie heeft jou geleerd Perzisch te lezen?’

‘Niemand. Ik heb het mezelf geleerd, de afgelopen vijf maanden.’

Hij leek met stomheid geslagen. Hij haalde wat onhandig drie kleine cilinders van klei tevoorschijn en zette die voor me neer.

‘Wat staat hier? En hier? Snap je deze zin?’

We bleven zeker drie uur zo zitten terwijl hij mijn kennis toetste, mijn uitspraak corrigeerde en grammaticaregels uitlegde. Dat ik zijn schrijfspullen al maanden stiekem had aangeraakt, leek hij helemaal vergeten. Hij vergat ook mij op de vingers te tikken omdat ik mezelf iets zonder zijn toestemming had geleerd.

Maar hij vroeg evenmin *waarom* ik het had willen leren. Ik was verrast dat hij niet boos was over mijn gedrag, maar zijn

gebrek aan interesse kende ik maar al te goed. In de jaren na het overlijden van mijn moeder – ik was toen zeven – had mijn vader zelden met mij over andere dingen gesproken dan de gangbare huishoudelijke aangelegenheden, en zelfs dat kwam maar zelden voor. Mijn wensen, mijn verlangens, waarom ik dingen deed, interesseerden hem niet.

Later die avond kroop ik, na vele uren in zijn gezelschap te hebben doorgebracht, op mijn dunne, met katoen gevulde matras en verscheen er een brede glimlach op mijn gezicht. Ik had eindelijk een manier gevonden om de aandacht van mijn vader op me vestigen. Hij had vanavond meer tijd met mij doorgebracht dan anders in een hele week. Maanden van hard werken hadden mijn grote wens vervuld: hij had iets in mij gezien wat hij de moeite waard vond.



Nadat mijn moeder ons was ontvallen, kwam tante Lea – haar enige zus – eens per week langs om ons met het huishouden te helpen. Ze probeerde me te leren naaien en poetsen. Onze gesprekken over die onderwerpen leidden steevast tot frustratie bij haar en weerzin bij mij.

‘Heb je niet opgelet toen ik je liet zien hoe je een kip moet plukken?’

‘Nee, tante Lea. Het spijt me.’

‘Zo hoor je een bezem niet te gebruiken, Sara. Jij verplaatst het stof alleen maar. Dat noemen we geen schoonmaken – dat is vuilmigratie.’

‘Ja, tante Lea. Het spijt me.’

‘Die pan maakt heus zichzelf niet schoon door ernaar te kijken en te zuchten!’

Zwijgen leek op dat soort momenten het beste antwoord. Ik kon mijn enige tante toch niet beledigen door haar de waarheid te zeggen: dat ik mezelf nog liever voor de kop sloeg met die pan

tot ik bewusteloos was dan de frustrerende verveling te moeten ondergaan van het schoonboenen van een aangebrande bodem.

Mijn enige troost was dat ons huis klein was: vier kamers en een gang met een piepkleine tuin ter grootte van een vloerkleed erachter. Er was dus niet veel om schoon te maken. De paar kleden die we hadden, waren geweven in plaats van geknoopt, en ik klopte ze gewoon tegen de stenen muur buiten uit. Onze meubels, die sowieso weinig voorstelden, waren al zeker twintig jaar in de familie en zelfs mijn ongeduldige omgang ermee kon nauwelijks meer schade aanrichten dan ze al hadden opgelopen.

Tante Lea kwam ons de dag na mijn twaalfde verjaardag bezoeken en betrapte me toen ik het Perzische alfabet zat te oefenen op een vers kleitablet. Het tablet paste precies in mijn handpalm; ik hield een stompe kant vast met mijn duim en gebruikte een griffel om nieuwe woorden in het natte oppervlak te kerven. Nu mijn vader mijn geheim had ontdekt en goed leek te keuren, zag ik geen reden het nog langer verborgen te houden.

Tante Lea sloeg haar hand tegen haar voorhoofd. ‘Ben je aan het *schrijven*?’

‘Ja,’ zei ik trots en strekte mijn verkrampte benen uit op het ruwe tapijt.

‘Het is een schande! Wat zal je vader wel niet zeggen?’

‘Hij onderwijst me.’

‘Het is een schande!’ herhaalde ze. Ze dwong me het kleitablet en de griffel weg te leggen en haar met de was te helpen tot mijn vader thuiskwam.

Hoewel ik de kamer uit werd gestuurd zodat zij het met zijn tweetjes konden bespreken, ving ik door het gesloten gordijn dat de rechthoekige kamer in tweeën deelde flarden van de conversatie op. Mijn hart begon onaangenaam over te slaan bij de gedachte dat tante Lea mijn vader misschien wel wist te overtuigen mij niet langer te onderwijzen. Ik wachtte, briesend

van frustratie en nauwelijks nog in staat mezelf ervan te weerhouden naar binnen te marcheren en te eisen dat ze ophield zich te bemoeien met het eerste goede wat mij in jaren was overkomen.

‘Het kind wil gewoon leren lezen en schrijven, Lea. Dat schaadt toch niemand. Ze lijkt zelfs talent te hebben.’ Het verraste me dat mijn vader mij zo verdedigde; ik kon me niet herinneren dat hij dat ooit eerder had gedaan. Zijn simpele woorden temperden mijn woede.

‘Dat kind is een *meisje*.’

‘Er zijn meer vrouwen die kunnen lezen. De koningin kan, naar men zegt, zeker zo goed lezen als de eerste de beste schrijver.’

‘Sara is geen Perzische van koninklijke komaf. Het is een eenvoudig Joods meisje.’

Ik kon het weerwoord van mijn vader niet verstaan, maar tante Lea’s antwoord volgde rap en verhit: ‘Dit kan niet goed gaan, Simeon, wat ik je brom. Jouw koppige weigering je gezonde verstand te gebruiken zal dat kind alleen maar schaden.’

Ze stormde naar buiten en deed niet eens moeite haar schoenen goed aan te trekken. Zodra ze weg was, pakte ik mijn kleitablet en griffel op en liep de kamer in. Mijn vader zat op de vloer, zijn hoofd gebogen, een hand voor zijn ogen.

Voorzichtig legde ik mijn spulletjes aan zijn voeten. ‘Wilt u zien wat ik vandaag heb gedaan, vader? Het is niet veel; tante Lea onderbrak me.’

Dit was nieuw voor me, mijn vader zo direct aan te spreken. Ik wist al jaren dat ik hem tot last was. Hij vond een gesprek met mij vermoeiend en mijn aanwezigheid irriteerde hem. Maar mijn literaire onderneming had me nieuw zelfvertrouwen geschonken. Ik wist dat mijn vader dol was op zijn werk. *Ik* was dan misschien vervelend, maar wat ik *deed* niet. Ik dacht dat hij me misschien wel om zich heen kon verdragen zolang we een kleitablet tussen ons in hadden.

Hij tilde zijn hoofd op en keek me een tijd lang aan. Een mondhoek kroop langzaam omhoog en ik slaakte een zucht van verlichting dat hij geen bezwaar maakte. ‘Goed dan, laat maar eens zien wat je hebt gedaan.’



Tante Lea kwam de week erop terug met versterking. Ik had mijn neef Nehemia jaren geleden ontmoet, toen mijn moeder ziek werd. Maar de afgelopen tijd had ik alleen van hem gehoord, in verhalen die vertelden hoeveel hij aan het hof had bereikt. Hij had promotie gemaakt en was nu schenker van de koning.

In Perzië werd je positie afgemeten aan je nabijheid tot de koning. Alleen vooraanstaande mensen kregen posities die hen voortdurend in de directe nabijheid van de koninklijke familie bracht. Nehemia was als wijnschenker ook de proever van de wijn die de koning kreeg, en fungeerde dus als menselijk schild tegen vergiftiging. Maar hij diende de koning ook met advies, want het was gebruikelijk dat de koning de mensen in zijn directe omgeving om raad vroeg. Zelfs ik, een kind van twaalf, wist dat Artaxerxes hem zeer waardeerde. Dat was reden genoeg om zenuwachtig te worden van deze bezoeker, en dat hij in al zijn belangrijkheid in het gevolg van mijn tante was gekomen, maakte me doodsbang. Had ze hem overgehaald in te grijpen bij mijn wens te leren lezen? Als dat zo was, was hij te hoogstaand om te negeren.

‘Breng heer Nehemia wat te drinken, Sara,’ zei mijn tante terwijl ik hen in de gang aan stond te gaperen.

‘Nee, nee, ik heb niets nodig. Laat het kind zich bij ons voegen, Lea. Het is een hele tijd geleden sinds ik haar voor het laatst zag. Je bent al een hele dame geworden.’

Nehemia was een lange man met opvallend donkerrood haar en perfecte manieren. Zelfs zijn vingernagels waren verzorgd

– heel anders dan de ruwe handen van mijn vader. Ik boog onhandig, niet gewend aan paleismanieren. ‘Welkom, heer. Deze kant op, alstublieft,’ zei ik, mijn stem onvast door de zenuwen. ‘Ik ga mijn vader voor u halen,’ voegde ik eraan toe en glipte weg, blij aan zijn blik te kunnen ontsnappen.

Mijn vader haastte zich naar de nu volle kamer. ‘Wat een eer!’ riep hij tegen Nehemia; naar tante Lea knikte hij slechts kort. Hij gebaarde dat ze plaats moesten nemen op onze platte kussens, die over de vloer verspreid lagen.

‘Het is veel te lang geleden, Simeon, dat ik jullie huis bezocht. Je weet hoe het paleis je tijd op kan slokken. Maar dat is geen goed excuus; vergeef me mijn lange afwezigheid. Ik ben blij je te zien.’

‘En ik ben blij u te zien, heer. Al vrees ik dat mijn schoonzus u nodeloos lastig heeft gevallen met kleine strubbelingen in mijn huishouden.’

‘Om eerlijk te zijn, noemde Lea inderdaad een urgente zaak die onze Sara hier betreft.’

Ik rolde met mijn ogen. Mijn vader zei enkel: ‘Werkelijk?’

Als door een wesp gestoken, ging mijn tante rechtop zitten en briepte: ‘Het is nergens voor nodig dat een Joods meisje Perzisch leert lezen en schrijven. Ze moet vrouwelijke deugden leren, niet haar hoofd volstoppen met kennis die haar onnuttig maakt.’

Haar woorden deden mijn bloed koken. ‘Hoe ben ik onnuttig als ik vader bij zijn werk kan helpen? Of de financiën van ons huishouden kan regelen zodat hij een taak minder heeft?’

‘Zwijg, Sara,’ zei mijn vader dwingend. Zijn stem klonk vermoeid.

‘Laat ons horen wat het kind te zeggen heeft. Dit betreft haar het meest, lijkt mij.’ De scherpe blik van mijn neef bleef op mij rusten en maakte me zenuwachtig. ‘Zeg eens, Sara, wil jij graag leren?’

‘O ja, heer. Meer dan wat ook. En ik ben er heel goed in,

vraag mijn vader maar. Ik heb mezelf geleerd Perzisch te lezen.'

'Zie je!' Wild gebarend probeerde tante Lea haar verontwaardiging kracht bij te zetten. 'Ze heeft al verleerd nederig te zijn.'

'Maar het is waar,' zei ik zachtjes.

Nehemia legde een moment lang zijn elegante hand over zijn mond. De rimpels rond zijn ogen werden dieper. Ik vroeg me af of hij stiekem zat te lachen, maar toen hij zijn hand weer weg haalde, stond zijn gezicht ernstig. 'Als God het kind een gave heeft gegeven, dan is dat misschien omdat Hij plannen heeft met haar leven waarbij dergelijke vaardigheden nodig zijn. Wie zijn wij om Hem in de weg te staan?'

'God?' De stem van mijn tante klonk schrill.

Nehemia negeerde haar. 'Lea, kun je je koningin Ester herinneren?'

Elke Jood in Perzië kende Ester. Nog maar een generatie geleden zou de hele Joodse bevolking in het land weggevaagd zijn als Ester niet zo moedig en inventief was geweest. We vierden Poerim tere ere van haar overwinning.

'Natuurlijk herinner ik me koningin Ester.'

'Ze was gezegend met een uitzonderlijke schoonheid. Maar wat het meeste aan haar opviel, was haar vriendelijkheid. Ik heb haar een keer ontmoet, toen ik nog een jongen was, weet je. Een onvergetelijke vrouw.' Nehemia's gezicht was een moment lang ondoorgrondelijk en ik vroeg me af of de herinneringen werkelijker waren geworden dan ons gezelschap. Toen hij weer sprak, leek zijn stem zachter.

'Haar intelligentie en gratie maakten haar tot koningin van het grootste rijk dat de wereld ooit heeft gekend. Maar het was God die haar op die troon plaatste. Dezelfde God die wist in welk gevaar Zijn volk verkeerde, bereidde haar voor op die positie.'

'Ik begrijp het niet,' onderbrak mijn tante hem met een gezicht als een oorworm. 'Wat heeft Ester ermee te maken?'

'Wat ik wil zeggen, is dat we bereid moeten zijn God te



volgen waarheen Hij ons leidt. Ester kwam aan het hof zonder te weten dat haar gaven en invloed op een dag nodig zouden zijn voor Gods plan om Zijn volk te redden. We moeten door de smalle deuren gaan die Hij voor ons opent, voor het geval ze naar een groter pad leiden. Ik herhaal: wie zijn wij om Hem in de weg te staan bij Zijn plannen met Sara? Als haar gaven bruikbaar gereedschap zijn in Zijn handen, dan moeten we die stimuleren, niet kapotmaken.’

Ik klaarde helemaal op toen tot me door begon te dringen dat Nehemia het voor mij opnam. Ik probeerde de brede grijns van mijn gezicht te vegen, wetende dat mijn tante een zelfvoldane blik niet zou kunnen waarderen. Maar diep vanbinnen wilde ik het liefst rondspringen en dansen van vreugde. Uiterlijk probeerde ik de indruk te wekken nederig te zijn – een eigenschap waar het me eerder aan had ontbroken.

‘Heer Nehemia, u wilt dat een *Joods meisje* leert om schrijver te worden?’ Tante Lea kon zich niet langer inhouden.

‘Ik wil dat een Joods meisje haar bestemming vervult. Ik weet niet wat die is, maar ik wil dat ze klaar is voor wat God haar ook moge sturen.’

Bij die verklaring viel iedereen stil. Ik voelde het gewicht van zijn woorden met een heel nieuw licht op mijn schouders drukken. Nehemia’s interpretatie van mijn kinderlijke verlangens richtte zich veel meer op Gods wil dan op Sara’s wil. Dat idee was te groot om te kunnen bevatten; met het gemak dat alleen een kind heeft, stopte ik het ergens in mijn hart weg. Het was heel wat leuker me te richten op het feit dat mijn grootste verlangen elk moment in vervulling kon gaan.

‘Goed dan, Sara: je moet me beloven goed te oefenen en je talent waar te maken,’ zei Nehemia tegen me.

Hij had net zo goed een kind kunnen laten beloven veel koekjes te eten. De grijns op mijn gezicht was niet langer tegen te houden en stralend zei ik: ‘Dat belof ik, heer.’



Vanaf dat moment begon mijn vader mij serieus te onderwijzen. Tegen de tijd dat ik zestien was, kon ik naast Perzisch ook Accadisch lezen en schrijven – nog een ingewikkelde taal die alleen hofschrijvers beheersten om belangrijke documenten te kunnen beheren en archiveren.

Het ironische was dat Perzisch niet de meest gebruikte taal was in het Perzische Rijk; het was te ingewikkeld voor de gemiddelde Pers. Aramees, dat makkelijk te volgen en vast te leggen was en al door talloze volken was gebruikt die de afgelopen tweehonderd jaar door de Assyrische en Babylonische oorlogen waren ‘misplaatst’, werd steeds populairder. En dus werd ik ook vloeiend in Aramees.

Ik leerde met behulp van een scherp rietje op kleitabletten te schrijven door het rietje in het natte, nog niet afgebakken oppervlak te kerven. Vader bracht me ook vaak perkament, gemaakt van kalfs- of schapehuid, gelooid en uitgerekt op een houten frame zodat het oppervlak zo glad mogelijk was en er goed op geschreven kon worden. Soms gaf hij me zelfs een grote papyrusrol, het kwetsbaarste van alle materialen, dat erg gevoelig was voor vocht en warmte.

Een bekwaam archivaris worden in een rijk dat vertrouwde op bestuurlijke vaardigheden om te kunnen floreren, betekende dat ik een waardevolle aanwinst was voor mijn vader. Ik ontwikkelde het vermogen meerdere talen te spreken en te tolken in een koninkrijk dat kampte met vele taalbarrières die dagelijks overwonnen moesten worden. Ik leerde ook boekhouden en kon mijn vader zo helpen meer inkomsten te vergaren.

Tante Lea kwam steeds minder vaak sinds ik me aan het leren wijdde. Ik vermoed dat ze zich niet helemaal neer kon leggen bij neef Nehemia's standpunt. Maar het was meer dan dat. Naarmate ik toegang begon te krijgen tot de wereld van

de schrijvers, werd ik steeds intoleranter tegenover haar en besteedde minder tijd in haar gezelschap. Mijn drukke werkschema gaf me een goed excuus om te ontsnappen aan haar pogingen mij de ‘vrouwenwereld’ in te lokken. Mijn vader huurde iemand in om eens per week het huis schoon te maken, en ik deed mijn best om in onze dagelijkse behoeften te voorzien.

Mijn tante zou zich vroeger hebben geweerd en me op een of andere manier in het gareel hebben gekregen. Maar ik denk dat de combinatie van mijn vader, Nehemia en mijzelf te veel was voor haar.

Ik betwijfel of het de bedoeling van mijn neef was geweest dat ik tot vrouw opgroeide zonder enige vrouwelijke invloed om mij heen. En toch is dat wat er gebeurde, dankzij mijn koppige weigering mijn tante in mijn leven toe te laten. Tegen de tijd dat ik twintig was, was ik meer schrijver dan vrouw. Mijn tante, murw van mijn aanhoudende afwijzingen, gaf het uiteindelijk op.



Neef Nehemia bezocht ons af en toe om mijn vorderingen in het oog te houden. Op een dag bracht hij een eigen perkament mee en vroeg me het voor te lezen. Ik rolde het uit op het kleine bureau van mijn vader en ontdekte al rollend een prachtig uitgewerkte Hebreeuwse tekst.

‘Ik kan dit niet lezen, heer.’

‘Je kunt geen Hebreeuws lezen?’ Hij fronste. ‘De taal van je eigen volk?’

Ik haalde mijn schouders op. ‘Je hebt er voor officiële documenten weinig aan.’

Hij perste zijn lippen op elkaar. ‘Misschien herinner je je de woorden. Ik zal je een paar regels voorlezen: “God is voor ons een veilige schuilplaats, een betrouwbare hulp in de nood.”’

Ik herinnerde me die woorden goed, maar het was een pijn-

lijke herinnering die ik het liefst ook snel weer achter me liet. Ik vroeg me af waarom hij deze specifieke psalm mee had gebracht. Ik probeerde de emoties die deze woorden oproepen te verbergen en zei alleen maar: 'Ik herinner het me.'

'Ik hoorde je ooit de hele psalm opzeggen toen je nog een klein meisje was. Wist je dat?'

'Nee, heer.'

Hij liet zijn hoofd zakken. 'Je moeder was toen al ziek. Ze was mijn favoriete tante toen ik opgroeide en haar ziekte raakte me zeer. Ik bezocht jullie in die dagen regelmatig, biddend om een wonder.

Op een dag, kort voor haar overlijden, liep ik haar kamer in. Jij was daar alleen met haar en ze hield jouw kleine handen in de hare. Jullie merkten niet dat ik binnenkwam en ik bleef stil-tetjes staan om jullie niet te storen. Toen hoorde ik je deze psalm reciteren, van het begin tot het eind zonder een enkele fout. Je kan niet ouder dan acht zijn geweest.'

'Ik was zeven.'

Hij knikte. 'Ze had haar ogen dicht. Ze was vreselijk verma-gerd en toch op een of manier nog mooi. Op dat soort mo-menten leek ze haast iets heiligs te hebben. Een totaal gebrek aan angst. Ik dacht bij mezelf: God is voor haar echt een veilige schuilplaats en betrouwbare hulp geworden. Zelfs die vreselijke ziekte kon haar niet haar innerlijke rust ontnemen.'

Ik schraapte mijn keel en keek naar de grond. *Fijn hoor voor hem, dat hij goede herinneringen had aan de ziekte van mijn moeder. Ik helaas niet.*

'Ken je de hele psalm nog?'

'Ja, heer.'

'Je geloofde destijds in die woorden. Geloof je ze nu nog? Geloof je dat God een betrouwbare hulp in de nood is?'

Ik keek op. 'Nee, heer.'

Hij had het soort gezicht dat zich als een open boek laat lezen. Het betrok, alsof de teleurstelling er als een sluier overheen

viel. 'Dat vermoeden had ik al. Het is moeilijk om onze geliefden te zien lijden zonder God.'

'Ik ben heus niet afvallig geworden, hoor,' verdedigde ik me snel. 'Ik geloof in God. Het is enkel dat dergelijke grote beloften hun betekenis voor mij hebben verloren. Misschien is het wel de bedoeling dat we onszelf helpen, het zelf doen. Misschien heeft God het wel te druk om ons met onze dagelijkse sores te helpen.'

'Dat idee ben ik in de Thora nog nooit tegengekomen.'

'Misschien niet. Maar ik ben het in het leven wel tegengekomen.'

Kort na ons gesprek vertrok hij weer en ik vroeg me af of ik door mijn bekentenis nu uit de gratie was bij hem. Maar hij bezocht ons later weer en deed of we het nooit over mijn moeders favoriete psalm hadden gehad. En hij regelde dat ik Hebreeuws leerde lezen en schrijven.



Mijn werk hield me zo bezig dat ik weinig gelegenheid had voor de gewone pleziertjes waar jonge meiden van genieten. Ik bracht nooit uren door in het gezelschap van vriendinnen. Oppervlakkig tijdverdrijf interesseerde me niet. Mijn vader en ik werden zelden uitgenodigd en ons sociale leven verschrompelde tot weinig meer dan een paar verplichte jaarlijkse feestelijkheden.

Het gevolg was dat mijn wereld kleiner en kleiner werd. Vader merkte het niet, maar misschien deed Nehemia dat wel, want met één gebaar besloot hij mijn wereld uit te breiden.

Zijn bezoeken waren weliswaar onregelmatig maar zo gewoon dat we niet echt gealarmeerd waren toen hij op een avond op de drempel stond.

Het was etenstijd en ik bood hem gerstesoepe en vers brood aan. Hij bekeek de waterige substantie die ik had gekookt en bedankte voor de eer.

‘Boekt Sara vooruitgang?’ vroeg hij mijn vader.

Die nam een grote slurperige lepel soep en aarzelde even. ‘Ze is een vreselijke kok, maar haar vaardigheden als schrijver overschaduwden inmiddels de mijne. Wat ze aan ervaring mist, wordt gecompenseerd door kennis.’

Nehemia grijnsde. ‘Daar zal ze blij mee zijn.’

‘Daar zal wie blij mee zijn?’ vroeg ik, opgewonden bij het idee dat ik iemand blij zou kunnen maken.

‘De koningin.’

Mijn vader zat in een snelle beweging recht overeind. ‘Wat heb je gedaan?’ vroeg hij met zwakke stem.

Nehemia leunde achterover. De mouw van zijn zijden gewaad rimpelde als een golf in het maanlicht. ‘Ik heb gedaan wat het beste is voor Sara.’

‘*Wat* heb je gedaan?’

Vaders vijandige houding verraste me. Maar toen begon tot me door te dringen dat mijn neef een of andere grote stap had gezet die mijn leven zou beïnvloeden. ‘Heer?’

‘Sara... jij wordt de schrijver van de koningin.’